

Västanbladet

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årg 22

2005

Nr 1

Ostindieskepp vid Vinga.
Målning av Jacob Hägg. Sjöfartsmuseet i Göteborg.

Innehåll nr 1 - 2005

Vi Möts 3

Per Clemensson

Ordföraren har ordet 4

Kassören rapporterar 5

Forskarstugan 5

Nybörjarkurs 6

Från grannföreningarna 6

Joel Holger

Porten mot Väster. Släktforskar-
dagar i Göteborg 2005 7

Lennart Limberg

Tycho Brahe 9

Per Liljeström

Saxo - kulturhistoria 13

Karin Holger

Skeppstimmermän 14

Hilda Carlström

Från Rearsby till Alingsås 20

Bengt O.T. Sjögren

En middag på Nynäs 23

Joel Holger

Landet Runt 24

Nya Medlemmar 27

Forska på Erik Dahlbergsgatan .. 28

Nästa nummer av Västanbladet
utkommer i mitten av april 2005.
Manusstopp den 15 mars.

ISSN - 1102 - 4453

Kopierad på miljövänligt papper hos
Mediagruppen Intercopy AB, Gbg

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSFÖRENING I SVERIGES
SLÄKTFORSKARFÖRBUND

Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 GÖTEBORG
Tel. 031 - 13 12 26 (tisd. och torsd. 10-14),

Styrelse 2 0 0 4

Ordf. Per Clemensson, 031 - 20 65 63
S. Vägen 79, 412 54 GÖTEBORG
per@clemensson.net

V. ordf. Rolf Ekelund, 031 - 93 15 15
Lerdalavägen 69, 429 34 KULLAVIK

Sekr. Joel Holger, 031 - 40 85 20,
Lilla Danska V. 2, 412 74 GÖTEBORG
karin.joel.holger@telia.com

Kassör Ewert Arwidsson, 0520 - 707 39, Göte-
borgsv. 91 A, 461 54 TROLLHÄTTAN
trewetrans@swipnet.se

Klubbm. Karin Holger, 031 - 40 85 20
Lilla Danska V. 2, 412 74 GÖTEBORG
karin.joel.holger@telia.com

Övriga Per Liljeström, 0302 - 131 91
Vänskapen 3 e, 443 34 LERUM
per-lilje@swipnet.se

Lars Olof Lööf, 070-5602840
Erik Dahlbergsg. 4, 41126 GÖTEBORG

Örjan Nordmalm, 031 - 20 57 27,
Bohusg. 24, 411 39 GÖTEBORG

Sonja Rindby, 031 - 25 99 51
Munkebäcksg. 23, 416 53 GÖTEBORG

Suppl. Inga Lill Berkhuijzen, 0300 - 141 17
Rosengatan 36, 434 43 KUNGSBACKA

Jan Forslund, 0300 - 146 54, Nils Ebbes-
gårdsgatan 36, 434 36 KUNGSBACKA

Västanbladet

Ansvarig utgivare: Per Liljeström

Redaktionskommitté:

Per Clemensson, Joel Holger och Per Liljeström.
Västanbladet ingår i medlemsavgiften 150.- kr/år
(familjemedlem 50.- kr)

och utkommer årligen med fyra nummer.

Välkommen till ett
nytt verksamhetsår 2005

VÅRENS PROGRAM

Måndagen den 21 febr. kl. 18.30. Ordinarie årsmöte

i föreningslokalen på Erik Dahlbergsgatan 36 B. Efter förhandlingarna föredrag av
fil.dr. **Anna Gunnarsdotter Grönberg** om "Västsvenska dialekter"
i samarbete med Dialekt-, Ortsnamns- och Folkminnesarkivet.
Kaffeservering - Anmälan senast torsdagen innan - Avgift 50.- kr.

Söndagen den 13 mars. ÖPPET HUS kl. 10.00 - 14.00

i G R S lokaler på Erik Dahlbergsgatan 36 B. **Per Clemensson** har 'Släktforskarakut'
med introduktion för nybörjare kl. 11, handskriftsläsning kl. 12 och frågor kl. 13.00.

Visning av bibliotek, CD-skivor för släktforskning, antavlor samt projektarbeten.
Kaffeservering. Lotteri. **Alla är välkomna, ingen anmälan, ingen avgift!**

Måndagen den 18 april kl. 18.30. Föreningskväll

i föreningslokalen på Erik Dahlbergsgatan 36 B. Föredrag av
Sara Ryhre vid Landsarkivet i Göteborg om
"Bokens utveckling och avveckling - en resa i tid och rum"
Kaffeservering - Anmälan senast torsdagen innan - Avgift 50.- kr.

Lördagen den 21 maj. Bussutfärd i Västergötland till slott och herresäten.
- Se närmare om detta i nästa nummer av Västanbladet.

ANMÄLAN i så god tid som möjligt till

Karin Holger tel. 031 - 40 85 20 eller Stina Börjeson tel. 031 - 25 75 55
Entrén till samlingslokalen på Erik Dahlbergsgatan sker genom G R S egen lokal,
vilken måste läsas under själva mötet. Kom således i god tid.
Vi har öppet 1 timma före föreningsmötet! Samlingslokalen rymmer 40 pers.

Mycket välkomna!

Ev. återbud måste anmälas.

Per Clemensson, G R S ordförande 2005

Till föreningens höstmöte den 22 nov. 2004 hade GRS ordförande sedan år 2000, Rolf Ekelund, undanbett sig omval. Som ordförande för år 2005 föreslog valnämnden vår vice ordf. sedan fem år, Per Clemensson, vilket också blev höstmötets enhälliga beslut.

Per är numera pensionär efter sin tjänst som 1.e arkivarie på Landsarkivet i Göteborg. Han är känd för alla släktforskare som författare till bl.a. ett antal 'steg för steg' - böcker tillsammans med Kjell Andersson.

Rolf Ekelund invaldes i styrelsen som ledamot i två år med posten som vice ordf.

Ordföranden har ordet

Stort och varmt tack riktar vi till **Rolf Ekelund** för hans femåriga ordförandeskap för vår förening GöteborgsRegionens Släktforskare. Han har med pondus fört ordförandeklubban sedan 2000. Under sitt medlemskap i föreningen sedan 1973 har Rolf varit ett föreningens ankare och han har varit med om att vidga dess verksamhet: släktforskarutställning på stadsmuseet, jubileer, öppet hus. Dessutom har han bidragit med en rad trevliga föredrag och artiklar i Västanbladet. Nu när han för avlastnings skull avträder ordförandeskapet kvarstår han som ledamot och vice ordförande, så att vi fortsatt kan ha glädje av hans långa erfarenhet. Han blev 1984 föreningens hedersledamot.

Jag ämnar inte som nybliven ordförande för GRS avge någon slags programförklaring för kommande år, men kanske ändå peka på några mål som jag vill arbeta för.

Vår föreningens främsta tillgång är naturligtvis dess trogna medlemskader och den rutinerade och ambitiösa styrelsen. Vi har en synnerligen välanpassad lokal på Erik Dahlbergsgatan med direkt ingång från gatan och med en tillhörig samlingslokal. Vårt bibliotek är omfattande och västsvenskt innehållsrikt. Vår tidning Västanbladet är välskött, välfungerande och sakrik. Våra projekt Långströmska klippsamlingen och utgivningen av Göteborgs Domkyrkoförsamlings första kyrkobok 1670-1672 går framåt.

Medlemsutvecklingen utgör en svagt uppåtgående kurva, men där ungdomen hos oss liksom hos andra lyser med sin frånvaro. Positivt hade varit om medelåldringarna ville strömma till i höge grad. Man kommer ofta för sent till insikt om nöjet med och vikten av att kartlägga sitt ursprung. Ett mindre positivt inslag för föreningen är nedgången av bidrag från kommun, region och bingo; för att slippa höjning av medlemsavgiften krävs inkomster av annat slag, t ex från sponsorer, försäljning, aktiviteter. Vidare är utnyttjandegraden av vårt öppethållande på Erik Dahlbergsgatan på tisdagar och torsdagar kl 10.00-14.00 alltför låg; våra medlemmar skulle bättre kunna nyttja föreningens resurser i form av bibliotek och dataprogram.

För att stärka ekonomin skulle jag vilja satsa på kursverksamhet och forskningsrådgivning. I detta nummer av Västanbladet undersöker vi intresset för en kurs under hösten 2005. För att vidga underlaget för vår verksamhet bör vi samarbeta med andra föreningar såväl släktforskare och hembygdsforskare som allmänt kulturella föreningar. Ett exempel härpå är Sveriges Släktforskarförbunds Forskarstuga och framför allt förläggningen av 2005 års Släktforskar dagar till Göteborg i samarbete med Släktdata och DIS-Väst. Vidare bör vi självklart samarbeta med stadens arkivinstitutioner för gemensamma mål.

*Den blickar aldrig framåt
som inte kan blicka bakåt
den sörjer illa för barnbarn
som saknar intresse för farfar
den vet föga om rummet
som inte har känsla för tiden
den tänker föga på andra
som blott lever här och nu*
Alf Henriksson

Slutligen något om mig själv utöver vad som angetts ovan. Släktforskningsintresset och arkivarieyrket har jag fått med modersmjölken, uppvuxen i landsarkivets trädgård och uppfostrad av landsarkivets vaktmästare och bokbindare. Trots försök att bli museiman vid Göteborgs historiska museum hamnade jag på Krigsarkivet, där jag började min arkivbana med militärtjänst 1956. Min släkt kommer på fädernet från trakterna kring Ringsjön i Skåne och på mödernet från familjerna Mattsson-Peterzéns i Göteborg-Kungälv-Mariestad och allra ytterst från Finland. Då jag så småningom gjorde bekantskap med kyrkböckerna hade redan min fader gjort vad som kunde göras i vår släkt och jag fick ägna mig åt andras släkter. Andra fritidsintressen är fotografering, svamplockning och göteborgiana.

Jag är ordförande i Industrihistoria i Väst och vice ordförande i Riksföreningen Sverigekontakts lokalförening i Göteborg, styrelseledamot i Arkivarier i Väst. Vidare är jag verksam inom forskningsprojektet Göteborgs-Emigranten.

Per Clemensson

Kassören rapporterar

att några medlemmar ännu ej betalat årsavgiften för 2005.

Är Du bland dessa? Avgiften är 150.- kr för fullbetalande och 50.- kr för familjemedlem och ungdom tom 25 år. Postgiro 24 23 85 - 3

Välkommen med Din årsavgift snart!

Nr 2 av Västanbladet kommer inte att sändas till dem som ej betalat.

Forskarstugan - Tredje Långgatan 39, Göteborg

Forskarstugan i Släktforskarförbundets lokal på Tredje Långgatan har nu öppet för forskning enbart på dagtid: Tisdag - fredag kl. 8 - 17.

Ring gärna stugvärden Kent Andersson på tel 031- 42 33 11 och boka plats.

Kurs för nybörjare till hösten - intresseförfrågan

Under hösten 2005 planerar G R S att i sina lokaler Erik Dahlbergsgatan 36 B genomföra en släktforsknings- och handskriftskurs om 8 x 3 timmar. Kursen kommer att ledas av Per Clemensson och omfatta släktforskningens grundkällor och vissa fördjupningskällor. Bl a skall emigrations-, gårds- och hembygdsforskning beröras. Exempelen tas från VästSverige. Vi kommer att orientera om datoriseringen och avlägga besök hos forskningsinstitutioner i Göteborg. Handskriftsläsningen ingår i exempelsamlingen. OBS. Egen forskning kan ej utföras under lektionstid.

Priset för deltagarna har beräknats till 750:- kr inkl. kursbok.

Vi vill först undersöka intresset för denna kurs.

Tipsa dina vänner om kursen. Man behöver ej vara medlem i G R S, men det ger för-tur.

Välkommen med Din intresseanmälan till GöteborgsRegionens Släktforskare, Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg eller e-post: g.r.s@telia.com

Från grannföreningarna

Släktdata. Lördagen den 19 mars kl. 11. VÄRMÖTE i Emigranternas Hus, Packhusplatsen 7, Göteborg. Efter förhandlingarna föredrag om emigrationen från Sverige. Föreningen bjuder på kaffe o. ostfralla. www.slaktdata.org

Ale Släktforskarförening. Tisdagen den 15 febr. kl. 19 i Aktivitetshuset, Älvängen. Föredrag av Annika Nordström om 'Västsvenska folkminnen i arkivets samlingar'.

Tisdagen den 15 mars kl. 19 i Aktivitetshuset, Älvängen. ÅRSMÖTE. Diskussion om namnändring. Kaffe och underhållning.

Alingsås Släktforskarförening. Tisdagen den 22 febr. kl. 19. ÅRSMÖTE i Hill-salen, V:a Ringgatan 20, Alingsås. Föredrag av arkeolog Lars Bägerfeldt om 'År du släkt med de allra första bönderna i bygden?' Kaffe med tilltugg.

Onsdagen den 30 mars kl. 19 i Hillsalen, V:a Ringgatan 20, Alingsås. Föredrag av arkeolog Anders Josefsson, Floby, om 'Gamla borgar och försvarsanläggningar i Västergötland'. Avgift 40.- kr. Kaffe med dopp.

Borås Släktforskarförening. Onsdagen den 9 mars kl. 18.30. ÅRSMÖTE i Gillesalen, Gustaf Adolfs församlingshem, Borås. Föredrag av Yngve Pettersson, Falköping, om 'Kyrkan i helg och söcken. Hur har kyrkan påverkat samhället?'

Hallands Genealogiska Förening. Lördagen den 19 mars kl. 14. ÅRSMÖTE i Pingskyrkan, Engelbretksgatan 17, Varberg. Föredrag av Anna-Lena Hultman om 'Emigration och emigrantregister'. Ingen föränmälan. Kaffeservering.

www.genealogi.se/halland

Västgöta Genealogiska Förening. Lördagen den 19 mars. ÅRSMÖTE i Eken, Nossebro, enl. senare meddelanden. www.genealogi.se/vastergotland

DIS-VÄST. Lördagen den 12 mars. ÅRSMÖTE i Alingsåstrakten.

www.dis-vast.o.se

Riksföreningen Sverigekontakt. Onsdagen den 9 mars kl. 18.30. Föredrag på Humanisten, Näckrosdammen, Göteborg, av doc. Lars Linge om 'Union och aggression - svensk-norska relationer under 700 år'.

Porten mot

Väster

Släktforskar dagar

Göteborg 26-27-28 augusti 2005

Släktforskar dagarna planeras nu för fullt. Hittills har Ledningsgruppen haft 14 protokollförda sammanträden och dessutom flera informella mindre möten i olika sammanhang. Och strax före Jul nådde vår webbmaster Charlotte Börjesson fram till ett viktigt etappmål: att kunna 'sjösätta' dagarnas hemsida på Internet:

www.genealogi.se/forbund/gbg2005

Hemsidan kommer att kompletteras efter hand och nu närmast i februari ha en

boknings-/beställnings-/ anmälningslista

med priser på diverse begivenheter under dagarna.

Det är mycket arbete att ta in offerter och kalkylera våra priser på montrar, annonser o.d. samt förhandla med restauranger om luncher och middagar under dagarna. Nu kan man alltså göra åtminstone en del av sina beställningar.

Obs. att då antalet utställare är begränsat (60-70) tillämpas principen "först till kvarn"

Ytterligare evenemangsuppgifter, såsom måltider, utflykter, Släktforskarförbundets konferenser och kurser m.m. kommer senare.

Förslag på boende med rabatter, förtjänstfullt förhandlade av Christer Lindskog, framgår också av hemsidan under 'Logi'. Hotell måste bokas mycket tidigt! Lena Willners och Christer Lindskog arbetar f.n. med att lösa lunchfrågan.

I Ledningsgruppen är Rolf Ekelund ansvarig för utflykter under fredagen d. 26 aug. och stämmomiddag på lördagen d. 27. aug.

Per Clemensson är ansvarig för föreläsningarna på lördag och söndag. Det blir tio till tolv olika personligheter som skall tala om stadshistoria, Ostindiska kompaniet, emigration / immigration, kvinnor och barn, genforskning, peleografi, källregistrering mm.

Lennart Svärd, ansvarig, och Joel Holger arbetar med planering av utställningslokaler i Stadsmuseet och Kronhuset. Utställningskärmar, bord, stolar, lampor mm inhyres och allt ställs upp på torsdagen med hjälp av 'servicegruppen', ett antal vitala medlemmar med praktiskt handlag. På fredagen em. d. 26 aug. blir monterarna tillgängliga för de olika utställarnas egna montage och uppläggningar.

Trafik- och parkeringsfrågor handläggs av Lars-Göran Börjesson och kommer att klarläggas på hemsidan.

Tema för dagarna är :

"Porten mot Väster".

Motivering och temats möjligheter utvecklas närmare på hemsidan.

Vinjetten som illustrerar vårt tema är mycket elegant utformad. Den har vi fått låna av Göteborg & Co, en organisation som har till uppgift att marknadsföra och medverka i utvecklingen av Göteborg som turist-, mötes- och evenemangsstad och därför stöder vårt arrangemang.

Vinjetten visar med 14 silhuetter välkända sevärdheter i Göteborg : Vinga fyr och fyrbåk, Hamnen och Älvsborgsbron - alla avtecknande sig mot horisonten - kontorshuset 'Läppstiftet', Sjömanstornet, spetsigt kyrktorn, Masthuggskyrkan, Gustav II Adolf stående uppe på Otterhällan och pekande ut den blivande stadens läge, Skansen Lejonet , Poseidon, Scandi-

navium, Lisebergstornet och Lisebergshjulet samt Ullevi. Kan någon hitta fler?

UPPROP

Till släktforskar dagarna har redan många medlemmar anmält sig för att vara med vid försäljning av utställningskatalogen, att stå vid receptionsdiskarna eller vara föreläsningssvärdar/värdinnor. Vi söker också handläggare för montage av skyltar.

Men fler anmälningar till dessa uppgifter behövs. Anmäl Dig nu ! Skriftligt till GRS eller muntligt till någon av funktionärerna.

Särskild kallelse för information och utformning om jourlistor mm kommer senare.

Joel Holger

1882 startade vi på Södra Hamngatan i Göteborg.

WETTERGRENS

BUTIKER Göteborg Avenyn 21, Västra Hamngatan 22, Nordstan, Frolunda Torg,
Backaplan, Tel. växel 031-706 25 00. Källered K-Center, Ekenleden 6, tel. 031-795 13 20.
Kungsbacka Kungsmassan tel. 0300-160 90. Borås Storknallen/Knalleland, tel. 033-13 18 90.
Internetbutik www.wettergrens.se

*Böcker
för
alla
åldrar
och in-
tressen !*

Tycho Brahe

-världsmedborgaren från Ven
av Lennart Limberg

Min nyfikenhet på den danske astronomen Tycho Brahe och hans liv på Ven väcktes då jag fick en liten bok från förlaget Historiska Media, författad av Åke Jönsson och med titeln "Tycho Brahe, Världsmedborgaren från Ven".

Det är inte det enda arbete, som i nutiden har försökt att fånga denne märklige danske astronom. Bara under de senaste 15 åren har det publicerats åtta arbeten om Tycho Brahe och hans vetenskapliga insatser. Åke Jönsson ger en fin populärvetenskaplig sammanställning av dagens forskningsläge och han har därtill en ingående lokalkännedom om Ven, den lilla ön mitt i Öresund.

Dock var det inte förrän han fyllt 30 år som Tycho satte sin fot på ön och dessförinnan hade han hunnit med mycket. Han kom från en högadlig familj där sönerna tidigare hade utbildats till militärer. På 1500-talet ökade statens behov av diplomater och administratörer och 12 år gammal skrevs Tycho in vid Köpenhamns universitet.

I en adelsmans utbildning vid denna tid ingick också en resa till några av Europas främsta universitet. Vid femton års ålder inledde Tycho sin stora resa, som började med studier i juridik vid universitetet i Leipzig. Där började den unge studenten också intressera sig för astronomi och han upptäckte snart att de tabeller som publicerats över planeternas rörelser inte stämde med hans egna ganska elementära observationer. Någoting var fel och denna insikt väckte forskarinstinkt.

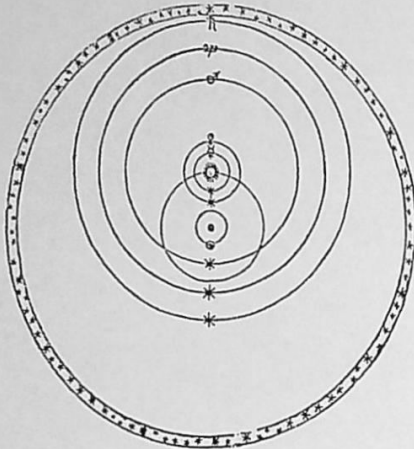
Tycho Brahe
Dansk astronom (1546-1601)

Hans studier vid olika universitet fortsatte i Wittenberg, Rostock, Basel och Augsburg. I den sistnämnda staden konstruerade han en jättelik kvadrant, som skulle hjälpa honom till mera exakta observationer av himlavalvet. Tycho Brahes genombrott som vetenskapsman kom med de mätningar som han gjorde 1572 av en ny stjärna, förmodligen en exploderande supernova. Under det halvår som stjärnan var synlig gjorde han exakta observationer och anteckningar. Han kunde sedan visa att de gamla teorierna om ett statiskt universum var felaktiga.

Kunglig gunst

Nu blev det än mera intressant att göra sammanhängande mätningar av stjärnor och

NOVA MUNDANI SYSTEMATIS HYPOTHOSIS
 ab Authore nuper adiuventa, qua tum vetus illa Ptolemaica
 redundantia & inconcinna, tum etiam recens Copernicana
 in motu Terrae Physica absurditas, excluduntur, omniaque Apparentium Caestibum
 aptissime correspondent.

Tycho Brahes försök till kompromiss
 med både jorden och solen som
 centrala punkter i vårt planetsystem.

planeter.

Hans uppmärksammade observationer av den nya stjärnan ledde till ett samarbete med den danska kungamakten. Kunskafer om himlavalvet var också politiskt viktigt eftersom man därigenom kunde ställa mera exakta horoskop. Gränserna mellan astronomi och astrologi var ännu svävande och Tycho Brahes nya kunskafer måste i första hand gynna Danmark och ge landets kung Fredrik II en bättre möjlighet att skåda in i framtiden.

År 1576 fick Tycho Brahe ön Ven som förläning och han påbörjade genast byggnad av ett renässansslott, Uranienborg, som samtidigt skulle bli ett observatorium och ett kemiskt laboratorium. Redan följande år gjorde han sin nästa sensationella observa-

tionsserie. En komet visade sig på himlavalvet under två och en halv månad och kungen frågade från Köpenhamn vad detta järkecken hade för politisk betydelse. Från Ven kom svaret: "Motarbete spanjorerna i det tyska riket, hjälp holländarna och var beredd på att dra fördel av ett maktskifte i Moskva."

Betydligt viktigare var dock den vetenskapliga bearbetningen av observationsresultaten som visade att kometen hade korsat flera planeters omloppsbanor. Den gamla föreställningen att varje planet rörde sig i en egen ogenomtränglig sfär hade därmed visat sig felaktig.

Tycho Brahes 20 år på Ven skulle visa sig bli av utomordentligt stor betydelse för den astronomiska vetenskapens fortsatta utveckling. Med stigande noggrannhet och med ständigt förbättrade instrument fastställde han himlakropparnas positioner och inbördes rörelser. Kikaren var ännu inte uppfunnen och först hundra år senare skulle astronomerna kunna göra lika exakta observationer. Ett nytt observatorium byggdes och detta "Stjärneborg" låg nedsänkt under jord. Byggnadens murar var en del av mätinstrumenten.

Till Ven kom en lång rad studenter för att arbeta som assistenter till den berömde vetenskapsmannen och den historiska forskningen har lyckats spåra cirka hundra av dessa. Många skulle komma att sluta som professorer och framgångsrika forskare. Men en del av studenterna skrämades bort av Tycho Brahes stränga krav på exakthet och arbetsdisciplin. Nattpassen med dess många observationer kompletterades med lektioner i matematik, kemi och fysik och föreläsningarna kunde börja redan kl. 6 på morgonen.

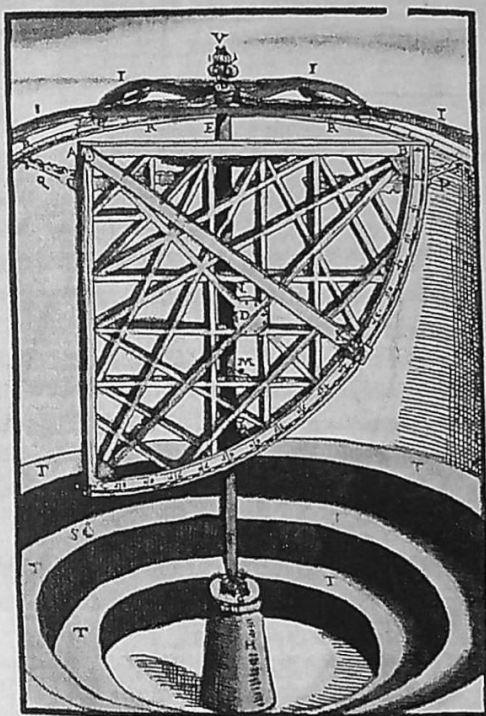
Ny världsbild

Dessa unika mätningar skulle komma att ligga till grund för en ny världsbild, där inte längre jorden var universums medelpunkt. Copernikus hade försökt att sätta solen i centrum, men Tycho Brahe dömde ut hans teorier eftersom de bakomliggande observationerna inte var tillräckligt exakta. I den världsbild som konstruerades på Ven prövades en kompromiss: jorden var det av Gud skapade centrum i världen och runt den cirklade solen och månen, men runt solen cirklade sedan planeterna. Copernikus förslag stämde helt enkelt inte med Tycho Brahes mätningar.

År 1596 kröntes Kristian IV till kung och med nya män i ledningen för den danska staten miste Tycho Brahe sin privilegierade ställning. Instrumenten packades ner och efter kortare vistelser i Köpenhamn, Rostock och Hamburg, hamnade astronomen till slut i Prag och fick en tjänst vid det kejserliga hovet. Den omfattande observationskatalogen som innehöll bestämningar på ett tusen himlakroppar var hans vetenskapliga hårdvaluta, men hans försök till kompromiss mellan den gamla och den nya världsbilden slog inte igenom.

Den unge matematikern Johannes Kepler kom också till Prag och efter Tycho Brahes död 1601 anförtröddes observationsmaterialet åt honom och fyra år senare hade han lyckats att förena Copernikus världsbild med de exakta tabellerna över planeternas rörelser. Det gällde att frigöra

QVADRANS VOLVBILIS AZIMVTHALIS.

Den vridbara azimutkvadranten av stål och mässing stod uppställd i Stjärneborgs nordöstra krypta.

sig från gamla föreställningar och en sådan var att planeterna rörde sig i cirkelformade banor. Kepler kom fram till att planeterna, inklusive vår jord, rör sig runt solen i ellipsformade banor. Äntligen stämde observationerna från Ven med den nya världsbilden.

Tycho Brahes omfattande astronomiska anteckningar skulle komma att återföras till Danmark, då Keplers arvingar sålde materialet 1655 till den danske kungen Fredrik III. Det finns idag på Det Konglige bibliotek i

Köpenhamn. De många nydanande instrument som tillverkades på Ven förstördes under de våldsamerheter i Prag som inledde det trettioåriga kriget.

Flera verksamheter

I den lilla boken om Tycho Brahe uppmärksammas också flera sidogrenar av hans verksamhet. Att han var en nydanande instrumentmakare har redan nämnts, liksom hans pedagogiska gärning. I olika kapitel skildras huvudpersonens verksamhet som alkemist, som boktryckare, som papperstillverkare, som poet, som trädgårdsarkitekt och som bondeplågåre.

I det sistnämnda fallet bygger uppfattningen på de många klagomål som invånarna på Ven riktade mot sin länsherre. Och tacka för det. De omkring 250 bönderna

som bodde på ön hade tidigare inte haft någon adelsman på ön. Så dyker en byggnadslysten Tycho Brahe upp och kräver omfattande dagsverken i enlighet med sina rättigheter och privilegier.

Klagomålen blev så många att bönderna på Ven bad kungen i Köpenhamn att få bli överförda till landstinget i Lund dit det var lätt att komma, istället för Ringsted på Själland. Detta beviljades av kungen, men i övrigt underkändes böndernas många klagomål.

Överflyttningen till Lunds landsting skulle komma att innebära att Ven räknades till Skåne då Danmark tvingades att avträda detta landskap till Sverige 1658. En oväntad effekt av ivriga astronomiska observationer.

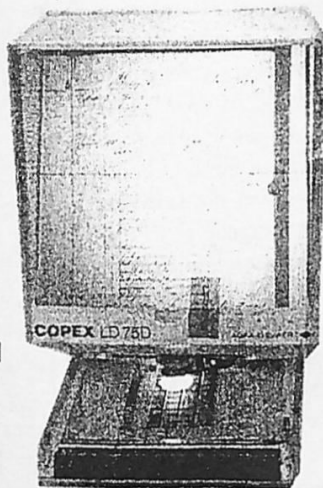
Släktforskare !

3.000:- . . . . .

*. . . i rabatt får Du, vid köp av
Copex L D 75.*

*Du betalar endast 5.600:- inkl. moms
(ord. pris 8.600:-)*

- * läsaren har specialanpassad fichehållare för SVAR-fiche
- * 1 st objektiv med 42 x förstöringsgrad
- * stor bildskärm 29 x 28 cm
- * frakt tillkommer
- * 7 dagars returrätt
- * www.msab.org

MSAB
MICROSYSTEM AB

Schéelegatan 3
416 60 Göteborg
031 - 19 06 09

Liljebacken
524 95 Ljung
0513 - 500 20

Saxo -

Kulturhistoria för Skåneland

av Per Liljeström

MonitorFörlaget har i nästan 20 år givit ut en skrift, som i huvudsak behandlar kulturhistoria från Skåneland, d.v.s. Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm. Redaktör för essäsamlingarna är Tor Flensmarck, som bor i den gamla Graagården i Vä.

Vä var en gång en betydande stad i utkanten av Snapphanebygden i Östra Göinge.

Varje del innehåller ett stort antal essäer av hög kvalitet, vad jag kan bedöma.

Redan under de första åren som släktforskare kom jag i kontakt med Tor Flensmarck och började prenumerera på Saxo, som innehåller mängder av, för oss släktforskare, intressanta artiklar med anknytning till Skåneland. Det har publicerats artiklar om medeltid, tidig medeltid, vikingatid, folkvandringstid m.fl. tidsepoker.

Eftersom Skåneland under de flesta åren varit danskt är det naturligt att också knytningarna till Danmark redovisas.

Essäerna är oftast kompletterade med litteraturförteckningar, noter, ordförklaringar, släkttavlor, illustrationsförteckningar eller annat som förhöjer värdet på artiklarna.

När bokhyllor och bokgarderober blir överfulla måste gallring, t.o.m. utgallring vidtagas. Därför har jag gallrat alla exemplar av Saxo, men GöteborgsRegionens Släktforskare införlivar dem i biblioteket på Erik Dahlbergsgatan. Det tycker jag är roligt, för nu kan alla medlemmar ta del av innehållet.

Som exempel på artiklar i de senast utkomna böckerna kan nämnas:

Glimåkrabibeln. - Krigsbyte från 1612. åter efter nära 400 år.

Att överlåta och äga jord - i ett historiskt perspektiv.

Den skåneländska flaggan - och medeltidens forståg till Baltikum.

Den förste bondeskalden. - Om Pehr Thomasson.

Ovanstående artiklar finns i nr 17, och följande finns i nr 18.

Generalguvernementet - och guvernementet i Skåneland 1658 - 1719.

Kvacksalveri i Halland - under 17- och 1800-talen.

Fredrika Bremer i Kristianstad - och personer som hon mött.

Beredskapstiden i Malmö. - Några brev berättar.

En sockenstämma 1817.

Skattefrälseköp - på svenska, danska och skånska.

Medeltida makt i Skåne. - Kontroll, kolonisation och manifestation.

Saxo, dansk historieskrivare, död i början av 1200-talet

Skeppstimmermän och ostindiefarare

av Karin Holger

Ostindiefararen "Götheborg" återupptäcktes 1984 av dykare vid grundet Hunnebådan. Det hade då förflutit 239 år sedan hon förläste i inloppet till Göteborg.

Utgrävningarna av skeppet pågick sedan under åren 1986-93. Redan tidigt växte idén fram om att bygga ett nytt skepp i full skala.

1995 började det nya "Götheborg" ta form vid Eriksberg på Hisingen, där ett nytt varv anlågts: 'Terra Nova'.

Fartygsdop och sjösättning planerades att ske samtidigt, men dopet blev senarelagt på grund av sars-epidemin i Kina.

Den 6 juni 2003 var det dags för det 500 ton tunga skrovet att lämna stapelbadden och glida ut i Göta älv. Längs älvstränderna befann sig tiotusntals åskådare. Kung Carl Gustav höll sitt nationaldagstal från skeppets för. Han hyllade staden Göteborg för sitt fascinerande projekt.

Den 3 sept. 2004 döpte drottning Silvia ostindiefararen. Denna gång låg skeppet utanför Operan och till ceremonien hade inbjudits ett hundratal kineser samt 600

andra gäster, bl.a. spanjorer. Intresset från åskådarna på kajer och båtar var minst lika stort som vid sjösättningen.

Skeppets "Götheborg" avsegling till Kanton i Kina beräknas ske i oktober 2005 med Cadiz i Spanien som första anhalt.

Clas Grill (1705-1767).

Storköpmän, Kommerseråd och direktör i Ostindiska kompaniet.

Ledamot i Vetenskapsakademien. Donator.

Efter porträtt av G.Lundberg, stucket i koppar av P.E. Moitte.

Nova och på platsen anlades ett skeppsvarv, som kom att bygga åtskilliga stora skepp. Bland dessa skeppet "Götheborg" på 340 läster, som gjorde två expeditioner till Kina åren 1739-42. Vid hemkomsten efter den tredje expeditionen 1743-45 förläste hon vid Hunnebådan i Göteborgs hamninlopp den 12 sept.

Svenska Ostindiska Kompaniet var Sveriges mäktigaste företag under 1700-talet. Av Ostindiska Kompaniets direktörer kom fyra från familjen Grill. Vid nuvarande Strandvägen i södra ändan av Grev Magnigatan hade handelshuset Grill år 1715 köpt en tomt, som utvidgades genom utfyllnader i Ladugårdslandsviken. Området kallades därför Terra

Utöver skeppet "Göteborg" byggde 'Grillens Hwarf', Terra Nova, för Ostindiska Kompaniets räkning:

"Friedricus Rex Sueciae" 200 läster

(kompaniets första skepp),

"Suecia" 283 läster,

"Freeden" 260 läster,

"Prins Gustaf" 236 läster,

"Hoppet" 280 läster,

"Prins Friedric Adolph" 398 läster,

"Riksens Ständer" 360 läster samt

"Terra Nova" som var på 503 läster.

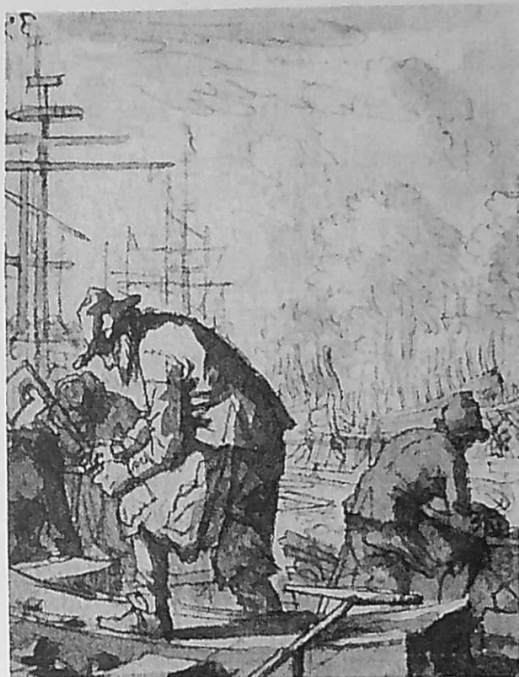
Summa 9 skepp.

Lästetalet uträknades enl. en formel och efter skeppets volym. 1 läst motsvarade ca 2,5 ton.

Till en början nöjde sig kompaniet med skepp under 300 läster, men med tiden byggdes allt större skepp.

Ostindiska Kompaniet anträdde 131 expeditioner till Kina åren 1732-1805. Sju fartyg förläste. Under färden medföljde även ett antal hantverkare, bl.a. omkr. fyra timmermän. De hade ett ansvarsfyllt arbete ombord. Bl.a. skulle de se till skeppets täthet och pumpar, master och rår och för alla nödvändiga reparationer efter stormar på havet. Timmermännen hade ett högt månadsgage. År 1749 fick oppertimmermannen 48 daler smt, vilket var lika stort som förste fältskärens samt högre än 3:e styrmannens.

När ett hemvändande ostindieskepp från

Timmerman. Tuschlavering av Jan Luiken

Kinaexpeditionen anlant till Göteborg förseglades lasten innan manskapet fick gå iland. Varorna skulle sedan föras in till magasinsbyggnaden vid Norra Hamngatan och sorteras, där auktionerna senare också hölls. Ett skepps återkomst var en stor händelse med allmän uppmärksamhet som följd. Handelsmännen förväntade stora affärer med bl.a. porslin, siden, bomull, te, kaffe, socker, risgryn, ingefära, kanel m.m. Andra gladdes åt att åter få träffa sina anhöriga efter år av bortavaro. En del fick kanske istället ta emot ett sorgebud. Av de hemförda varorna stannade ca hälften i Sverige, medan resterande skeppades vidare till utländska hamnar. Efter omlastning i Göteborg kom år 1733 "Fridericus Rex Sueciae", Ostindiska Kompaniets första skepp och

byggt på Grills varv Terra Nova, åter till Stockholm från sin första Kanton-resa.

På Grills varv, Terra Nova, arbetade år 1762 71 st timmermän. Bland dessa timmermannen Anders Jönsson, en anfader till mig, både på min morfars och min mormors sida (fyrmänningar). Anders hade arbetat på varvet i många år och bodde med (2:a) hustrun Marg. Skog på Styrmansgatan i kvarteret Neptunus nr 21. Denna fastighet ägdes då av skomakareänkan Ewa Banco. Hyresgäster var förre ägaren skomakarmästaren Johan Kiällström. Han använde peruk och antecknad som fattig. Vidare fyra gesäller, två lärogossar och två skeppstimmermän. Ewa Banco skattade bl.a. för té, ris och kaffe.

Efter hustruns död i sept. samma år flyttade Anders Jönsson ett kvarter närmare Grills varv, Kv. Styrman nr 86, Riddargatan/Grev Magnigatan. Fastigheten ägdes av skeppsbymästareänkan Catharina Bagge. Hos änkan hyrde tre skeppstimmermän, en hus-timmerdräng, tre gesäller och två lärogossar. Anders dog i lungsot 55 år gammal den 3 mars 1766.

Kronotaxeringslängden för Stockholms stad år 1762, som jag särskilt studerat, anger bostadskvarter samt i de flesta fall yrke och arbetsplatsen (varvet).

På sidan 18 finns en lista med de 71 st skeppstimmermän som samtidigt arbetade på Grills varv, Terra Nova, Ladugårdslandet.

*För ett Vackrare Hem ,
besök
vårt Konstgalleri*

GALLERI SCANDINAVIA

*Galleri Scandinavia, Berzeliigatan 14, Göteborg
Tel. 031 - 16 93 01*

Familjen Lindblom

Vid denna tid fanns även andra varv i Stockholm, såsom Stora varvet vid Tegelviken på Södermalm (med 69 timmermän), Djurgårdsvarvet/Galärvarvet (42 timmermän), J. Clasons varv på Blasieholmen (28 timmermän). Utöver dessa män fanns enl. taxeringslängden tio kofferdi-timmermän utan varvsangivelse och en skeppstimmerman vid Kungl. Jaktvarvet på Kungsholmen. Skeppstimmermän var således en mycket stor grupp hantverkare i Stockholm. Vid sidan av dessa fanns också smeder, repslagare, segelmakare och tunnbindare.

Råtillverkare. Tuschlivering av Jan Luiken.

På Blasieholmen längs Nybroviken hade svenska flottan ett varv där man på 1600-talet sjösatte regalskeppet Vasa, som så olyckligt kantrade vid sin jungfruresa den 10 aug. 1628. Flottans varv flyttade på 1640-talet ut till Vångsön, som även fick överta namnet Skeppsholmen.

De svenska varven byggde 33 ostindiskepp. - 26 skepp lämnade varven i Stockholm och tre Göteborg, där skeppsvarven 'Gamla varvet' och 'Viken' låg väster om Stigberget, på den tiden utanför staden. Två skepp sjösattes i Karlskrona och ett i vardera i Kalmar och Norrköping. Fyra skepp byggdes utomlands.

Sammanlagt använde Ostindiska Kompaniet 37 skepp för sina resor till Kina mellan åren 1732 till 1806.

Litteratur:

'Gamla Stockholm'. Anteckningar ur tryckta och otryckta källor, framletade, samlade och utgifna af Claes Lundin och August Strindberg 1882. 4:de upplagan 1983.

'Svenska Ostindiska Compagnierna 1731-1813' av Sven T. Kjellberg 1974.

'Ostindiska Kompaniet' av Tore Frängsmyr 1976.

'Vattenstäder Sankt Petersburg - Stockholm'. Katalog till utställning på Arkitekturmuseet i Stockholm sept-nov 1998. Utg. av Riksarkivet 7.

'Ostindiska Compagniet. Affärer och Föremål'. Utg. av Göteborgs Stadsmuseum 2000.

'Historien om Ostindiefararna' av Herman Lindqvist 2002.

Skeppstimmermän på Grills varv, Terra Nova

Ladugårdslandet, Stockholm, år 1762.

Summa 71 st, boende i olika bostadskvarter.

Kv. Hedenbacken 15

(ligger utanför kartan)

Petter Lundberg

Nils Liedman

Emanuel Lundberg

Kv. Brunfisken 19

Johan Sundström

Anders Tunström

Kv. Rudan mindre 28

Johan Saxberg

Kv. Brandmästaren 32

Mats Holmgren

Kv. Havsfrun 37

Lars Klingberg

Carl Stenberg

Kv. Havssvalget 38

Anders Westberg

Johan Österman

Nils Lundquist

Kv. G:a Kyrkogården 39

Petter Wallenström

Petter Nyman

Kv. Falken 42

Anders Grön...

Jean J. Möller

Kv. Valfisken 43

Jonas Frimodig

Olof Kielmark

Anders Ferngren

Kv. Vildsvinet 44

Erik Gäström

Nils Holm

Jean Stockman

Petter Hammarström

Carl Norling

Petter Söderberg

Olof Öberg

Kv. Kumlet 45

Johan Tilsner

Petter Walberg

Hans Bronklund

Kv. Neptunus 49

Anders Jönsson

Frans Moberg

Johan Galling

Johan Ekengren

Nils Wettersten

Johan Wahlberg

Måns Manulla

Erik Persson

Anders Andersson

Erik Boberg

Kv. Lindormen 50

Petter Rising

Johan Diurberg

Jacob Fors

Jean Ekman

Jean Norborg

Anders Öhman

Petter Kielström

Olof Forsberg

Jonas Åberg

Olof Edberg

Olof Bergström

Erik Westerberg

Kv. Ädelman mindre 51

Jons Froberg

Tomas Sunberg

Anders Wikbom

Kv. Styrman 53

Petter Edberg

Olof Wirberg

Anders Spångberg

Petter Renstedt

Erik Kiellberg

Cori Sunström

Petter Åberg

Jean Nyberg

Jonas Jonasson

Gustav Enlund

Sven Ternström

Erik Forsberg

Mats Ytterbom

Erik Åberg

Jonas Wenström

Petter Grönholm

Petter Wiberg

Detalj av stadsingenjören Petrus Tillaeus (1679-1754) karta "General Charta öfwer Stockholm med Malmarne åhr 1733". Prickarna betecknar männens bostadsplatser i resp. kvarter. Den större prickn markerar läget för varvet Terra Nova.

LADU

GÅRDAR

LANDS

Grefve
v. Torstensonska

FREDRICHS
HOF

KEN

Ström

HVARFVET

FLOTTON

KÖNIG

König

Från Rearsby till Alingsås

- något om min forskning -

av Hilda Carlström

Länge har jag trott att mitt enda sam-
band med Västergötland var genom
min man, Bertil, en genuin göteborgare
trots sina många utlandsvistelser. Det var
från Flakeberg vid en sydlig spets av Vä-
nern som Bertils morfar Johannes An-
dersson på 1870-talet
drog söderut med barn,
pigor och drängar för att
slå sig ned på Stora
Torps gård i Örgryte sn.

Där föddes Bertils mam-
ma, och där stod hennes
bröder vid iskällaren och
sålde kall mjölk till sön-
dagsvandrarne för fem
öre glaset. Allt medan Jo-
hannes odlade den allra
tidigaste fina potatisen på
den soliga sluttningen ner
mot Delsjön, där lediga
göteborgare numera leker
och badar.

Nu har jag emellertid
upptäckt att även jag har
släktanknytning till Väs-
tergötland genom min farmors far, vars
engelske anfader Stephen Bennet från Re-
arsby i England landsteg i Göteborg redan
1723 efter en äventyrlig sjöresa.

Min farfar var vallon och stammade från
den Philipp Bävi född cirka 1615, som
värvades av Louis de Geer från Liege till
Löfsta bruk i Uppland.

Jonas Alströmers manufakturverk

Jonas Alströmer var inte bara den som i
större utsträckning introducerade potatisen
till Sverige. Han var också en vaken indu-
strialist, intresserad av alla nymodigheter
han såg på sina resor på kontinenten. Han

Jonas Alströmer (1685-1761)
Industriman med utländska förebilder.
Grundade Alingsås manufakturverk.
Politiker. Adlad 1751.

Från 1723 odlade han potatis i
större skala på Nolhaga vid Alingsås.

tyckte synd om de fat-
tiga svenskarna, som
måste betala dyrt för
importerade varor,
som de med lite hjälp
skulle kunna tillverka
själva. Så planerade
han att starta ett manu-
fakturverk i Alingsås
för strump- och klä-
desvävnader mm. Men
för detta behövde han
moderna maskiner och
kunniga hantverkare.

Stephen Bennet

På en av sina resor
till Frankrike träffade
han två engelsmän i S:t
Germain, som sysslade
med liknande tillverk-
ning. Den ene var
Stephen Bennet, min
farmors morfars farfars
far. Stephens egen far var jordbrukare, men
själv var han mest intresserad av den nya
textilindustrin och öppnade egen fabrik i
Leicester.

År 1713 gifte han sig i Lincoln med den då
bara 18 år gamla Jane Parlbly. De fick fem

barn, varav bara Elizabeth och Robert överlevde. Men Stephen trivdes inte, och i tysthet skilde han sig från sin Jane och flyttade till Frankrike. Detta grep Jane så hårt att hon kort därefter avled.

I Paris gifte Stephen sig med en irländska, Catherine Reijli, född i Dublin. Hon lär ha varit praktiskt och ekonomiskt lagd, styrde om sitt hus och höll ordning på sin stora barnaskara, tio egna, varav bara två överlevde, och Janes två överlevande, som också flyttade med till Sverige. Hon kallades "irländskan", med stor respekt, sågs det.

Till Sverige

Jonas Alströmer engagerade nu Stephen att köpa moderna vävstolar, ull och färger, anställa kunniga hantverkare, samt att forsla alltsammans till Göteborg. Sådan export var emellertid förbjuden av konkurrensskäl, och varorna skulle därför smugglas ut ur landet. Maskinerna packades i lådor för att utskedas från Rouen. Trots all försiktighet blev de upptäckta och varorna togs i beslag.

Stephen gjorde då ett nytt försök från Holland, skaffade nya maskiner, som i all hemlighet lastades på "Jouffrow Elizabeth". Tullen utsatte poster för att vid fartygets avgång lägga beslag på lasten. Skepparen anade oråd, och på natten mellan den 15 och 16 oktober 1723 lyfte han ankar i tysthet och smög i väg. Då fartyget följande morgon saknades, skickades två tullbåtar för att gripa rymlingen, men när de efter en spännande jakt kommit fram till Helder, hade "Jouffrow Elizabeth" fått för stort försprång, och tullarna fick snopet vända om. Efter fem dagars resa anlände fartyget till Göteborg den 20 oktober 1723.

I Göteborg möttes Stephen och hans

sällskap av Jonas Alströmers gode vän Johan Sahlgren, och den 1 november skramlade några forvagnar in i Alingsås, till stor förvåning för den lilla stadens fåtaliga befolkning.

Stephen började sitt arbete med att anlägga ett strumpväveri, färgeri, kattuntryckeri mm. Och lärde ut konsten att spinna och väva mycket fintrådiga varor. Själv påstod han att han arbetade som en slav för att få så mycket som möjligt i ordning tills Alströmer återkom från Frankrike.

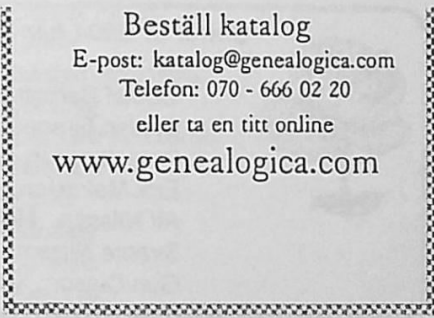
Privilegierade invandrare

Invandrarna blev privilegierade i vissa handelsavseenden, vilket naturligtvis väckte en del avund bland befolkningen, och kommerskollegiet uppmanade magistraten och borgerskapet att "...obehindrat låta de

Antikvariat *Genealogica* Köper & Säljer

böcker för släktforskare & personhistoriker

Beställ katalog
E-post: katalog@genealogica.com
Telefon: 070 - 666 02 20
eller ta en titt online
www.genealogica.com

härkomna Ulle Manufakturister och handtvärkare niuta den hielp och handräckning som wederbör...”

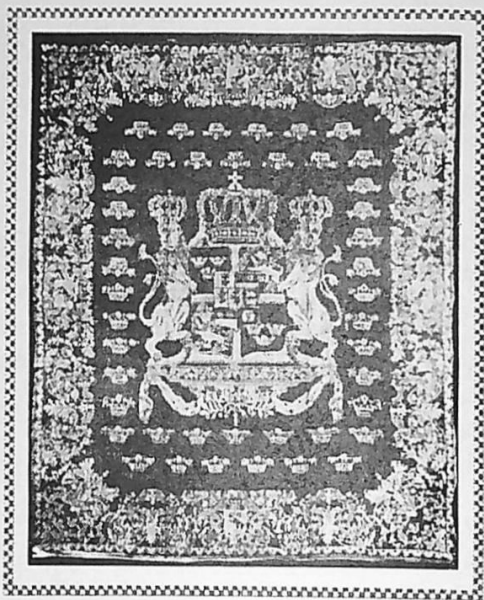
Stephen själv tycks dock ha förvärvat sig ett gott anseende och förtroende. Han blev vicedirektör för verket, reste till Tyskland för att studera ullproduktionen o.s.v. Han blev gårdsägare, köpte egen gravplats, och hade egen bänk i kyrkan.

Direktör vid Flors Linnefabrik

Om det var för att det gick tillbaka för Verket, eller för att han inte längre trivdes, så slutade Stephen i alla fall i Alingsås 1736, då han blev fabriksledare och direktör vid Flors Linnefabrik i Mo socken i Hälsingland.

Därmed lämnade Stephen Bennet Västergötland, och Jonas Alströmer fick ensam ägna sig åt sitt Manufakturverk, sina får och, inte minst, åt politiken. Allt medan Stephen Bennet fortsatte att organisera och inspirera – nu i Hälsingland.

Så småningom blev lilla Mo socken, med Flors Linnemanufaktur, känd såväl inom Sverige som utomlands för sina vackra fintrådiga damastdukar.

Servett i damast från Flors Manufaktur med 'Sveriges Vapen'. Tillverkad av fintrådigt linne för svenska hovet på 1740-talet. - Verksamheten lades ned 1845. Linet odlades, bereddes och spanns av allmogen i Hälsingland.

Källor

*Carl Branders minnesanteckningar.
Bennetska Släktgillet's Medlemsblad.
Genalogica Gothica: Boivie – Béve.*

Under år 2004 har följande medlemmar i G R S avlidit:

Gustaf Bernström, Göteborg
Stellan Granat, Uddevalla
Paul Jansson, Lerum
Erik Malmsten, Djursholm
Alf Nilsson, Molkom
Svante Nilsson, Göteborg
Gun Olsson, Göteborg

En middag på Nynäs 1856

av Bengt O.T. Sjögren

Den 28 mars 1856, som var fredagen i veckan efter påsk det året, hade familjen Hammarhjelm på Nynäs middag för ett antal inbjudna. Genom den bevarade menyn får vi tillfälle att omkring hundrafemtio år senare avnjuta de många rätterna, vinerna och leva oss in i det stora kalaset.

Herrgården Nynäs - som ligger vid Kils-viken av Väneren i östra Värmland och Visnumns härad - hade i många generationer tillhört samma släkt, först familjerna Hökeflycht och Rosenhane och sedan fyra generationer av adliga ätten Hammarhjelm. Nu satt som husfru på Nynäs den gamla hovmarskalkinnan Beata Maria Hammarhjelm, född Linroth (1794-1860), sedan 1845 änka efter Carl Fredrik Hammarhjelm, hovmarskalk, bruksägare och tf landshövding i Karlstad. Med honom hade hon två söner, båda vid denna tid ännu ogifta, samt dottern Ulla, sedan gift Strokirk. De båda sönerna skulle avsluta den värmländska grenen av ätten, då ingen av dem kom att efterlämna några barn.

Om anledningen till det stora kalaset ger det bevarade Nynäs-arkivet inga besked. Det var tydligen ingen särskild märkesdag inom familjen. Men hovmarskalkinnan, som var född på granngodset Värmland-Säby, hade släkt både där och på Gustafsvik vid Kristinehamn, där Georg Adlersparres änka, född Linroth, ännu levde.

Middagsmenyn uppdelades i smörgåsbordet, vid denna tid ofta kallat "brännvinsbordet", där den fasta födan rimligen mest fick tjäna som underlag för den flytande. Detta bord, som ofta var dukat vid sidan av det stora, var förbehållet herrarna i

sällskapet; damer drack inte snaps och behövde alltså inte delta ! Sedan gick man till bords och alla rätter serverades i tur och ordning med sina fina viner till. Även om årstiden var sval, måste det ha varit svårt att kunna servera färska skaldjur som hummer och ostron i fullgott skick efter långväga transport. Vinerna hade säkerligen levererats från något av handelshusen i Kristinehamn eller Mariestad. Att sedan i mars månad kunna bjuda på sparris och färska rädisor tyder på en skicklig trädgårdsmästare och ett bra drivhus. Man vill gärna tänka sig en god och glad, för att inte säga gradvis uppsluppen stämning vid bordet, allt eftersom antalet rätter och tillhörande viner konsumerats. För att kunna orka fram till den avslutande osten, fikonen och dadlarna krävdes rimligen ett strategiskt och planerat urval inom den för oss sentida dignande menyn !

Meny hämtad ur Nynäsarkivet II,
diverse handlingar 1845-86 :

Middagen den 28 Mars 1856.

Brännvins Bordet

Brännvin och Likör

Engelsk Porter

Ostron

Inlaggd Strömming

Böckling

Engelska Beccasiner

Stockfisk

Caviar

Sardiner

Sardeller

Eng. Ost

Holl. Sill
Tusenbröder
Strassburger Gåslefverpastej
Castanjer
Graflax
Lybsk Metvurst
Rediser

Middagsbordet

- 1) Sparris - Scherry, Portvin
- 2) Åkta Sköldpaddssoppa, - D:o, D:o
- 3) Rosbiff och Gödkalfstek, med Surkål, Murklor, Mandelpotatis - Champagne

- 4) Färsk Lax, Kokt i Vin - Åkta Spanskt Vin
- 5) Plumpudding - Brant de Mouton
- 6) Kallkon och Hjerpar, med engelska Salader - Champagne röd
- 7) Röd och vit glace - Hvit Champagne
- 8) Marenger med färskt Ananassylt - Constantia
- 9) Rochefort. Fikon. Dadlar samt engelskt Kaffebröd - Likör samt en bål Dragonpunsch

(Publicerat som Dokumentet nr 9. 1993, Göteborgs Landsarkiv).

LANDET RUNT ur olika medlemsblad

Joel Holger redogör här kortfattat för ett urval läsvärda artiklar i andra förenings medlemsblad. Vi byter med omkr. 70 st föreningar och deras tidningar finns tillgängliga i G R S bibliotek.

ANROPET StorStockholms Gen.Förening
Nr 5/04. Lars-Olov Eriksson berättar om sina positiva intryck från ett besök i Göta Hovrätts arkiv i Jönköping. Det är idag Sveriges äldsta och bäst bevarade domstolsarkiv. Arkivet inryms i nya lokaler ett stenkast från hovrätten vid Hovrättstorget. En fullständig redogörelse för arkivets innehåll finns på www.dom.se/gota/arkiv

ALINGSÅS Släktforskare

Nr 4 Okt. 04. 'Moderns beklännelse' är en berättelse ur Karin Edvalls bok 'De bortglömda skuggor'. Det handlar om en mor, Britta Larsdotter, som förlöser sin ogifta dotter Kerstin och sedan dödar det nyfödda barnet. Britta halshöggs i Alingsås 1827. - 'Drottninggatan - du finns alltid i mitt hjärta...!' är en personlig skildring av gatan i Alingsås som den var på 1920-30-talen.
Nr 1/05. 'Vad betyder egentligen Alingsås'. P.H.Rosenström ger oss olika alternativ. -

'Minnen från en svunnen tid'. Inga-Lisa Karlsson är distriktssköterska och har sammanställt intervjuer med en äldre sjuksköterska Maria inom barnvården i Alingsås. Maria var med på 1930-talet och har upplevt vårdens utveckling sedan dess.

GESTRICIA. GästriklandsGenealogiska För
Nr 4/04. Rita Westerlund berättar om sin framgångsrika forskning efter sin danskfödda mor. Man kan läsa om forskning i Danmark på www.landsarkivetkbn.dk/oresund
Gestricia finns nu på Internet www.ggfx.se

HALLANDSFARARENS INFORMATION.
Hallands Genealogiska Förening
Nr 66. Dec. 04. Innehåller mycket information för forskare med hallandsrötter. Föreningen framställer och ger ut en uppsjö av CD-skivor med olika register.

Mantalslängder är digitalfotograferade församlingsvis (med luckor) 1688-1775. Vigseregister 1668-1860, sökbart. Bouppteckningsregister 1673-1850. Ledningsböcker Halmstads tingsrätt 1820-1900 samt Varbergs tingsrätt 1850-1910. Kyrkoböcker/församlingsböcker 1895-1934 skall nu digitalfotograferas och säljas. Föreningen har för 16 församlingar utsett 'församlingsexperter', vilka man kan kontakta.

Se www.genealogi.se/halland

Johnny Lundgren, Höganäs, gör en 'Sammanfattning av en mångårig efterforskning' där han undersökt lite udda källor som passhandlingar, utrikes pass och länskungörelser. - Charlotte Lindgren har lämnat in en artikel av Sven Stolpe ur tidskriften 'Idun' från 1930-talet

MGF-NYTT. Midälva Gen. Förening

(Medelpad)

Nr 4/04. Gudrun Brännberg skriver om 'Måns (Magnus) Månsson Dahlén' (1802-1882), målare i Sundsvall och aktiv läsare i väckelse- och nykterhetsrörelsen på 1840-talet. Han blev inkallad till förhör, men fick tydligen hållas och samlade många åhörare. - Barbro Andersson har forskat om 'Arbetarombudet Axel Norberg och Sundsvallsstrejken 1879'. Axel arbetade på Mons Ångsåg och var ett av ombuden för de 5-7.000 strejkande mot sänkta löner vid 11 sågverk. Man var ej organiserade som idag och arbetsnedläggelsen varade i en vecka. Militär anlände, varefter man nödgades återgå till arbete.

ROTPOSTEN. Jönköpingsbygdens Gen.För.

Nr 4/04. Curt Franzén berättar om 'Kronobergs regemente 1808-09' och kriget på finsk mark mot Ryssland. Särskilt återtaget över det tillfrusta Ålands hav blev strapatsfyllt. Även vid Umeå mötte man ryssen. Vid freden fick Sverige avträda Finland och Åland.

RUNSLINGAN. För. Släktforskare i Uppland

Nr 4/04. Britt Bohman har förtcknat vad "Digitala databaser" och SVARs hemsida har att

erbjuda släktforskarna www.svar.ra.se

Man går in på länken "Forska". Till vissa databaser måste man registrera sig för årsabonnemang (350.-kr). - Bästa vägen till SVARs katalog är dock: www.nad.ra.se och sedan klicka på "SVARkatalogen".

SLÄKTBITEN. Forskarför. Släkt & Bygd (Hälsingland)

Nr 4/04. 'Backstugusittarna - ett minne från 1930-talet'. Backstugusittare var personer (t ex hantverkare, gärningsmän), som bodde på annans mark (ofta allmänning) utan att bruka någon jord. Stugorna byggdes av besparingskäl ofta mot en bergvägg eller så grävdes de in i en backslutning. - 'Varför bär gift kvinna två ringar?' förklaras av Arthur Nordén. - Olof Johansson har skrivit om 'När Anders Lekatt kom hem'. En sann berättelse om en soldat från Ovanåker som 1758 kom ut i Pommerska kriget, blev snart tillfångatagen och återkom till hemmet julen 1800 efter 42 år. Då var hans hustru omgift och hade barn med en annan man ... - Jonas Uhrus berättar om 'En kolportör'. Per Olsson f. 1772 i Bollnäs sn tillverkade och sålde väggklockor och erhöll smeknamnet Uhrus. Det blev också släktnamnet !

SLÄKTDATA. Föreningen SLÄKTDATA

Nr 4/04. Henny och Wilhelm Ångermärk redovisar speciella förkortningar i Bohuslänska kyrkoböcker från 1700-talet. T ex ändelsen -us och -mark, där tecknet '9' resp. myntenhetens tecken använts. - Per Liljeström anmäler boken 'Våra första Västindiefarare' av K.G.Olin. Den handlar bl a om Sveriges koloniö S:t Barthélemy. - 'Sagan om den stilige Klara' skrivs av systemsönnen Rune Andréasson. Där berättas om hur tandutdragning gjordes vid tandvärk ända in på 1920-talet.

SLÄKTHISTORISKT FORUM. Sveriges Släktforskarförbund

Nr 4/04. 'En redarfamilj från Kullabygden under 1800-talet' av Sven Horndahl. En välskriven

skildring om frakter och segelfartyg, vilket släkten ägnade sig åt. Båtarna hette 'En syster', 'Fem bröder', 'Hilda', 'Raketen', 'Orvar Odd', 'Familjen', 'Marie Louise' samt ångfartygen 'E.T.Killman' och 'Kullen'. - Hans Egeskog refererar från Släktforskarlagarna och Riksstämman i Östersund. - Ted Rosvall skriver om 'NABOarkivet - släktforskning i Norge', där frånvaron av husförhörlängder vållar problem. -

Maria Press om 'Så hittar du släkt i Norge' och Charlotte Börjesson om 'Resan till Illinois i USA gav mersmak'. - Emigrantforskning - del 9: Census 1900 - äntligen!. Folkkräkningen i USA år 1900 kan hittas på www.ancestry.com Nu finns även en sökfunktion som väsentligt underlättar att få napp. Tillgängligheten kostar dock ca 80 dollar/år.

Nr 5/04. Hans Egeskog har besökt Landsarkivet i Lund, fjolårets arkivpristagare samt filialen Arkivcentrum Syd, beläget i Gastelyckan i Lunds östra utkant. Arkivet har ett utvecklat samarbete med släktforskarna i Skåne, bl a genom upprättandet av SDD (Skånes Demografiska Databas) och DDSS (Demografisk Databas Södra Sverige). - Hans E. har även träffat och intervjuat de ledande männen i DigiArkiv (f d Microscan) i Trelleborg. De digitalfotograferar kyrkoböcker från södra Sverige och säljer sedan dessa böcker sockenvis på CD-skiva. - Hans E. har också varit hos årets arkivpristagare: Landsarkivet i Vadstena., inrymt i Vadstena slott från 1500-talet. - Maud Lindeberg redogör för föredrag från Östersundsdagarna. Samernas utbredning i äldre tid söderut ända till Dalarna samt digerdödens härjningar i Jämtland. - Ted Rosvall skriver Emigrantforskning del 10: 'Amerikanska blad - för den som vill hänga med' och redogör för fem olika släktforskartidningar, varav en är speciell för svensk-amerikanska förhållanden: 'Swedish American Genealogist'.

SLÄKT-TRÄDET. Nordvärmlands Släktforskarförening

Nr 4/04. Lagom till Jul behandlades 'Julgranens historia' av Maria Flinck. En utförlig skildring

allt från Julträdet under 1500-talet i Tyskland och Frankrike till vår nutida Julgran, som kom in i hemmen under 1800-talets andra hälft. - 'Jul' av Alf Henriksson. - 'Hur få god jaktlycka' av Sven A. Melin handlar om all den vidskepelse som alltid funnits och finns (?) bland jägare och hur man t ex preparerar sitt gevär och förbereder sin jakttag. - En intressant och trevlig berättelse om Georg Magnusson f. 1895 och från Ulricehamn, nedtecknad av Sture Hjalmarsson år 1985. Georg lärde ut till bleckslagare och gjorde kärl mm av förtennt järnplåt under 1910-20-talen. Han drog till Värmland med sin yrkeskunskap och slog sig ned i Fryksände. Han fick omfattande beställningar, men yrket dog snabbt ut när materialen aluminium och rostfritt slog igenom med industriell tillverkning.

STRÖDDA ANNOTATIONER. Släktblad för Örebro län.

Nr 32 Okt. 04. Bertil Ilhage, Trollhättan, berättar om 'Bössmeden Per Gustafssons berömmelse och sorgliga slut'. Den mycket skickliga pip- och bössmeden var från gården Kassmyra i Norra Lerbäck och levde i början och mitten av 1600-talet. Hans tillverkning är bevarad bl.a. i Kungl. Livrustkammaren. Per dog i ett slagsmål 1660 efter en ordväxling med den berusade vännen Peder Larsson från Kyrkeby i Mosjö.

TJÖRNS SLÄKTFORSKARE

Nr 2/04. Innehåller flera korta berättelser som ger inblickar i Tjömbornas storsjöfiske, liv och leverne på 1800-talet.

VÄRMLANDS ANOR. Värmlands Släktforskarförening

Nr 4/04. "Titlar och yrkesbenämningar på järnbruken" av Sven-Hugo Borg tar upp en mängd benämningar som kan vara intressanta om man har smeder bland anorna, t ex 'räcksmed', 'kolskjutare' och 'uppsättare'. - Arkivcentrum i Karlstad inrymmer inte bara kyrkoböcker, domböcker och mantalslängder för Värmland, utan där inryms även Folkrorelsearkivet för Värmland.

Där hittar man handlingar från fackföreningar, nykterhets- och frikyrkorörelser samt idrotts- och hembygdsföreningar m m.

VÄSTGÖTAGENEALOGEN. Västgöta Genealogiska Förening

Nr 4 Dec. 04. Tema: Sävedals härad. 'Sävedals hd och Sävån' av Artur Rydsmo, Horla. En läsvärd artikel om Sävåns hela lopp och trakstens historia och åns betydelse för samfärdsel, fiske och som kraftkälla. Ån rinner upp i sjön Sävern norr om Borås. - 'Örgryte sn - nu en del av Göteborg' och 'Partille, Sävedalen och Jonsered' samt 'Härryda och Landvetter - inte bara flygplan', alla skrivna av Kjerstin Olofsson, Vis-kafors, innehåller mängder av faktauppgifter. - Inger Holmquist och Lisbeth Svahn berättar om 'Råda säteri har gamla anor', närmare bestämt från 1400-talet. Säteriet var en frälsegård och har ägts av släkter som Hamilton, von Essen, Martin Törngren, von Schwerin, Lagerberg och

Ekman År 2001 förlades på säteriet en lunch för president Georg W. Bush och vår statsminister. - Håkan Ek, som är arkivarie vid Borås Stadsarkiv, redogör med exempel för arkivets bestånd av handlingar från Borås Stad samt div. enskilda arkiv, t ex föreningsarkiv.

ÅSBO SLÄKTBLAD. Åsbo Släkt o. Folklivsforskare (Skåne)

Nr 2/04. Guno Haskå ger oss 'Lösningen på ett 30-årigt släktforskarproblem' och anvisar olika finurliga omvägar för att komma vidare när man 'kört fast'.

ÄTTLINGEN. Skövde Släktforskarförening

Nr 2/04. Bo Carlsson berättar om författaren, skalden, akademiledamoten mm Johannes Edfelt (1904-1997), född i Kyrkefalla i R län och upp-vuxen i Skövde och Skara.. Många biografiska uppgifter samt förteckning över alla hans böcker och arbeten.

NYA MEDLEMMAR I G R S

Almgren, Sonya	St Kronogårdsg. 85, 422 44 Hisings Backa	031-529932
Arehammar, Gunborg	Korsåsliden 118, 421 47 V. Frölunda	031-454330
Gran, Bengt	Kommendörsgat. 20 B, 414 59 Göteborg	031-245427
Grannve, Sven	Övralidsgatan 11, 422 47 Hisings Backa	031-550898
Gustafsson, UllaBritt	Södra Örjansvägen 33, 433 50 Öjersjö	031-987512
Larsson, Anne	Mantalsgatan 2, 442 52 Ytterby	0303-94780
Lundgren, Birger	Drottninggatan 20, 411 14 Göteborg	031-136925
Mezariis, Anna	Allhelgonagatan 4, 415 13 Göteborg	031-488353
Mezariis, Gun	Bondegärdet 50, 424 33 Angered	031-483414
Månsson, MajLis	Morkullesträcket 3, 433 49 Partille	031-445538
Odeus, Kenneth	Prinsgatan 3, 413 05 Göteborg	031-145824
Orrbo, Britt-Marie	Mandolingatan 11, 421 40 V. Frölunda	031-477902
Strömberg, Astrid o. Svante	Larv Faleberg 3, 530 10 Vedum	0512-48116
Särnbratt, Anne-Marie	Övralidsgatan 11, 422 47 Hisings Backa	031-550898
Öhlander, Ann-Marie	Grössbacke 7943, 444 93 Spekeröd	0303-778189

Välkomna!

Forska med cd-skivor - på Erik Dahlbergsgatan

CD-Emigranten 1 -2 /2001
Sveriges dödbok 1950-1999
Svenskt Biografiskt Lexikon A-Rettig (29 band)
Söder-skivan, om Södermalm, Stiockholm
Klara-skivan, om Klara församling, Stockholm
Gamla stan under 750 år, Stockholm
Register till Släkt och Hävd 1950-1999
Sveriges befolkning 1890, 1970 samt 1980
41 handskrifter 1339-1926
Svenska ortnamn

Genline - släktforskning på Internet

är tillgängligt i G R S föreningslokal på Erik Dahlbergsgatan 36 B.
Samma sidor i kyrkböckerna, som man finner på de vanliga mikrokorten, kommer fram på datorskärmen. Men G R S har endast 1 st forskarplats med Internet. En forskningsavgift med 10.- kr / halvtimme måste vi också ta ut för att täcka Telias avgifter.

Tillgängliga län med kyrkböcker fram till ca 1860, och husförhör fram till ca 1895, är: Kalmar, Östergötlands, Värmlands, Kronobergs, Göteborgs & Bohus, Jönköpings, Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Hallands, Västernorrlands, Norrbottens, Västerbottens och Skaraborgs län.

Alla Sveriges län beräknas vara klara under 2005.

www.genline.se

Arkion - ett historienät Sverige

finns även på G R S dator, med:

Folkräkningarna 1890, delar av 1900 och 1910. Sjömanshus, 10 st 1759-1901 innehållande ca 600 000 poster. Frigivna straffarbetsfångar 1877-1925, ca 7.000 poster.
Svenska aktiebolag åren 1906, 1912, 1920 och 1935 samt Älvsborgs lösen.

www.arkion.se

Rötter - Sveriges Släktforskarförbunds webbtidning www.genealogi.se

GöteborgsRegionens Släktforskare Bibliotek och Expedition

Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg,
har öppet under våren t.o.m. den 12 maj 2005. Ordinarie tider är:
tisdagar kl 10.00 - 14.00
torsdagar kl 10.00 - 14.00 (då torsdagsgruppen har sin verksamhet)
samt **1 timma före varje föreningsmöte på Erik Dahlbergsgatan.**

Tel. 031-13 12 26

E-post: g.r.s@telia.com

Postgiro 24 23 85 -3

Hemsida:

www.genealogi.se/forbund/grs.htm